

Gvido Zemribo – 20 gadu Latvijas Universitātē lasīju *Buržuāzisko valstu valsts tiesības*, kas civilizētā valodā saucas *Salīdzinošās valstu konstitucionālās tiesības*, un man ir izveidojies savs ieskaits par Satversmi. To rakstot, daudz kas tika aizgūts no Francijas konstitūcijas, Vācijas Veimāras un dažādu Vācijas pavalstu konstitūcijām, no kurām neviena vairs nav spēkā. Mēs esam unikāli ar to, ka pēc 60 gadiem atgriezāmies pie vecās konstitūcijas. Eiropā parasti pēc autoritāriem režīmiem tika pieņemtas jaunas konstitūcijas, kā tas bija, piemēram, Vācijā, Itālijā, Japānā, Grieķijā, Spānijā. Arī visas Austrumeiropas, Baltijas valstīs pieņēma jaunas konstitūcijas.

– **Vairums politiķu, juristu gluži otrādi – slavē, cik mums gudra, izsvērta, lakoniska konstitūcija! Kas, jūsuprāt, ir novecojis un būtiskākais, kas būtu maināms?**

– Daudz kas Satversmē ir labs, bet ir lietas, ko varētu uzlabot.

Piemēram, prezidents, deputāti dod zvērestu, bet nav mehānisma, kas paredz atbildību par zvēresta laušanu. Deputāts var solīt, ka viņš cienīs un godās valsti un latviešu valodu, un pēc tam iet uz mītiņiem un gānīties par to. ASV prezidentu Bilu Klintonu neatstādināja tāpēc, ka viņš maigojās ar Moniku, bet tāpēc, ka dodot zvērestu, viņš bija melojis.

Cits jautājums ir par proporcionālo vēlēšanu sistēmu. Eiropas valstu prakse neapstrīdami pierādījusi, ka proporcionāla sistēma provocē valdības nestabilitāti, jo to nākas veidot no vairākām partijām. 30. gados Eiropa smējās par Franciju, kurā tolaik bija proporcionālā sistēma un trīs valdības gadā. Arī mums ministrs ienāk ar savu koncepciju un pēc gada aiziet, neizdarot lietas līdz galam. Un ko no tā ministra var prasīt? Skandināvijas valstīs, kur ir proporcionālā sistēma, savukārt ir senākas partiju tradīcijas.

Īpaši aktuāls ir jautājums par prezidenta institūciju un ievēšanu. Prezidents ir neaizsargāts – pietiek 51 deputātam pateikt: man tā Vaira nepatīk, lai ar kvalificētu balsu vairākumu prezidentu atstādinātu. Pasaulē tā nemēdz būt. Viņu var atlaist tikai noziegumu, likumpārkāpumu konstatēšanas gadījumā.

Visi saka, ka lietuvieši izgāzās ar savu Rolandu Paksu. Izgāzās vai neizgāzās, bet viņiem bija ļoti stingra impīčmenta procedūra, kurā pārliecinājās, ka viņš tiešām pārkāpis likumu, un tikai tad viņu varēja atlaist.

– **Bet līdz šim neviens šo iespēju Latvijā nav izmantojis. Varbūt tomēr efektīvi darbojas citi aizsargmehānismi?**

– Paldies Dievam, ka nav izmantojuši. Tomēr Vairas Viķes-Freibergs popularitāte ir ļoti augsta, un ar to rēķinās. Bet līdzīgi ir arī ar citām amatpersonām. Ja Rietumu parlamentos ievēlē parlamenta priekšsēdētāju, tad – uz visu sasaukuma laiku. Mums vienā jaukā dienā sanāca kopā deputāti un bez īpašiem pārmētiem vienkārši noņēma Ilgu Kreitusi no Saeimas priekšsēdētāja amata. Man nav pieņemams arī tas, ka, mainoties koalīcijai, teju visās Saeimas komisijās maina priekšsēdētājus. Kāpēc? Parlamentā jau nekas nav mainījies!

Un kā var frakcijas vadība diktēt deputātam, kā balsot Valsts prezidenta vēlēšanās! Labi, ja balso par likumprojektu, deputāts, ievērojot partijas disciplīnu, var atturēties, bet vēlēšanās nevar atturēties. Jūs nevarat Saeimas vēlēšanās aiziet uz iecirkni un pateikt: es atnācu atturēties!

NAV MUĻĶU TAUTA. Gvido Zemribo: «Tie paši deputāti, kuri no tautas saņēmuši mandātu, ar tautas izvēli ir ļoti apmierināti, bet, kad ir runa par prezidenta vēlēšanām, saka – nē, tauta nesapratīs!»

Ir arī absurdi mēģināt sodīt deputātu par partijas disciplīnas pārkāpšanu, kā to *tēvzemeši* grasījās darīt ar Annu Seili. Prezidenta vēlēšanām jābūt aizklātām arī praksē. Kad pirmoreiz ievēlēja Viķi-Freibergu, viens deputāts pēc vēlēšanām ļoti lepojās ar savu «geniālo ideju» par krāsainu pildspalvu izdalīšanu, lai varētu kontrolēt, kas balso, kā vadība norādījusi, un kas ne. Tas ir visrupjākais aizklātu vēlēšanu pārkāpums!

Pēc būtības mēs runājam par tiešām vēlēšanām, kad tauta vēlē, vai netiešām, kad vēlē elektori. Valstīs, kur prezidentu vēlē elektori, tas elektoru korpusis ir plašāks, piemēram, Vācijā, Itālijā, arī Igaunijā. Savukārt Grieķijā, ja parlaments pēc trešās kārtas neievēlē prezidentu, var atlaist pašu parlamentu.

Es personīgi tomēr esmu par tautas vēlēšanu prezidentu, citārtarp, runu dēļ par mēģinājumiem piekukuļot deputātus prezidenta vēlēšanās.

– **Bet vai tautas vēlēta prezidenta gadījumā arī nebūtu vēlēta tieša vai netieša uzpirkšana vēl plašākā mērogā?**

– Tautu piekukuļot nevar. Var uzpirkt vienu otru pudeles brāli, bet ne tautu.

– **Bet netieši – vai tautas vēlēts prezidents nebūs vēl viena naudas un PR ciņa?**

– Bet ko tad mēs gribam? Atgriezies pie autoritārās iekārtas? Un kāpēc Saeimu var vēlē tauta, bet prezidentu ne? Un kas tad tagad izlēma, kas būs valsts prezidents? Četri cilvēki! Tā saucamā koalīcijas padome, nekonstitucionāls orgāns! Gluži kā PSKP CK politbirojs, kas visu izlēma un pēc tam Augstākā padome noformēja.

– **Parasti kā pretargumentus tautas vēlētam prezidentam tiek minēts tas, ka tad jau mums nebūtu prezidente Viķe-Freiberga, bet Raimonds Pauls.**

– Nevajag tautu uzskatīt par muļķi! Tie paši deputāti, kuri no tautas saņēmuši mandātu, ar tautas izvēli ir ļoti apmierināti, bet, kad ir runa par prezidenta vēlēšanām, saka – nē, tauta nesapratīs!

Mūsu proporcionālajā vēlēšanu sistēmā partiju lokomotīves parasti tomēr ir politiskas figūras, nevis aktieri, mūziķi, sportisti, bet aizvilciena lokomotīves parasti ir vāgones, gadās arī kāds lopu vāgons. Bet, ja prezidentu, Saeimu ievēlētu mažoritārā sistēmā, kandidāts pats būtu spiests iet pie tautas, katrs savā vēlēšanu apgabalā cīnītos par vēlēšanu atbalstu, bet vēlētaji redzētu kandidātus klātienē un vēlāk varētu prasīt pildīt solīto.

Par labu esošajai sistēmai neliecina arī tas, ka pirmspēdējās vēlēšanas bija tikai viens kandidāts.

– **Aptaujas jau vairākus gadus rāda, ka 75–80% iedzīvotāju atbalsta tautas vēlēšanu prezidentu, bet parakstu vākšana nekad nav sekmējusi ar referendumu. Varbūt kļūda ir idejas partijiskosana? Vai nebūtu cits efekts, ja**

parakstu vākšanā vienotos, piemēram, inteligence, nevis sociāldemokrāti, kas Saeimas vēlēšanās neguva tautas uzticību?

– Jā, es arī tā domāju. Bet nevar arī kādu ideju norakt tikai tāpēc, ka to piedāvā opozicionārs! Ne jau sociāldemokrāti to izdomāja, bet tauta to prasa. Arī pirms pieciem gadiem tā saucamo Bojāra konstitūciju – ne jau tikai Bojārs uzrakstīja! Arī es un konstitucionālo tiesību speciālists Valdis Cielava piedalījāmies. Bieži biju *Latvijas Vēstnesī* paudis savu viedokli par Satversmes maiņas nepieciešamību, un, to zinot, Bojārs mani uzaicināja līdzdarboties. Nebija mums domu vienotība visos jautājumos, bet par

Ilgu laiku bija ideja, ka Latvijai vispār nevajag prezidentu

prezidenta ievēšanas kārtību un par to, ka prezidentu nevar tik vienkārši nosviest nost, es esmu vienisprātis.

– **Varbūt Bojāra Satversme bija par plašu, bet vai tai prezidentu vēlēšanu nosacījumu un prezidenta pilnvaru paketei, ko tagad piedāvā LSDSP, nav jābūt plašākai? Labi, tauta varēs vēlē prezidentu, bet tiesības izvirzīt prezidenta kandidātu var dot, piemēram, tikai Saeimā pārstāvētām partijām vai, kā Francijā, tiem kandidātiem, kas savākuši vēl noteikta skaita amatpersonu atbalsta parakstus?**

– Ja jau Satversmē ieviestu šīs izmaiņas, tiktu pieņemts arī jauns likums, kur tas viss sīkāk tiktu noteikts. Esmu dzirdējis argumentus, ka nevar mainīt prezidenta ievēšanas kārtību, nemainot pilnvaras. Par to var diskutēt, bet, pirmkārt, jau pati procedūra ir svarīga. Un tikai tas, ka prezidents tiek ievēlēts tieši, nenozīmē, ka mēs uzreiz no parlamentāras republikas kļūsim par prezidentālu. Pilnīgas muļķības! Prezidentālā republika piedzima ASV, kad pieņēma 1787. gada konstitūciju. Tolaik pasaulē visapkārt bija monarhijas, un arī ASV par tādu būtu kļuvusi, ja tā nebūtu karstāvoķli ar nīsto Angliju, kurā bija monarhija. Tā ASV izvēlējās savu valsts galvu nosaukt par prezidentu, lai gan būtībā prezidentam tika piešķirtas monarha tiesības, prezidents bija un ir arī valdības galva. Vēlāk, kad Eiropā radās republikas, monarhijas forma jau bija mainījusies, un veidojās parlamentāras monarhijas. Divdesmitajos gados, kad apsprieda Satversmes projektu, ilgu laiku bija ideja, ka Latvijai vispār nevajag prezidentu. Arī Latvijā vienubrīd valsts galvas funkcijas pildīja Satversmes sapulces priekšsēdētājs Jānis Čakste. Līdzīga situācija bija arī pēc neatkarības atjaunošanas – mums nebija prezidenta, bet valsts galvas funkcijas pildīja Augstākās padomes priekšsēdētājs Anatolijs Gorbunovs.

Satversmes sapulce tomēr nosprida, ka prezidents ir vajadzīgs, un tas izveidojās vairāk kā tāds šķīrējtiesnesis. Bet visumā prezidenta funkcijas ir stipri ierobežotas.

– **Vai tautas vēlētu prezidentu citādi uztvertu starptautiski? Lai gan Viķe-Freiberga bija parlamenta ievēlēta, viņai tas neliedza kā līdzīgam ar līdzīgu runāt un skūpstīties ar Žaku Širaku.**

– Šajā ziņā nekādas atšķirības nav. Savulaik amerikāņu juristi, kas bija negatīvi noskaņoti pret Džordžu Bušu, man jautāja, kā es uz viņu raugos. Teicu: vai tas ir Bušs, vai Bils Klintonš, tā ir jūsu darīšana, bet es cieniu jūsu valsti un arī jūsu prezidentu. Un nav nozīmes, kādā ceļā viņš ievēlēts.

Viķes-Freibergas iegūtā atzinība un popularitāte ir viņas pašas nopelns. Man kā vīrietim gan šķiet, ka, ja viņas vietā būtu bijis superintelektuāls vīrietis, viņš tomēr starptautisko samitu bildēs stāvētu trešajā rindā, nevis pirmajā.

– **Vai Latvijas sabiedrība šodien ir spējīga uz tādu attieksmi pret Zatleru, kā jūs sakāt – lai kas viņš būtu, tas ir mūsu valsts prezidents, kurš jāciena?**

– Zināma doza cieņas ir nepieciešama, un tas attiecas arī uz jūsu kolēģiem žurnālistiem. Man šķita nepieņemami, ka jaunievēlēta prezidenta pirmajā preses konferencē uzvedās žurnālistes. Var uzdot patīkamus, nepatīkamus jautājumus, bet ne pārtraukt prezidentu, desmit reizes prasot vienu un to pašu.

Lai arī ar varu miļš nebūsi, prezidenta amats tomēr prasa zināmu cieņu. Nevar vienkārši tāpēc, ka man nepatīk viņš vai veids, kādā prezidents ievēlēts, spļaut viņam virsū. Tā mēs noniecinām paši savu valsti.

– **Vai ir kādas tendences, izmaiņas, kurp pasaule virzās prezidenta izvirzīšanas, ievēšanas un pilnvaru ziņā? Vai nav tā, ka tautas vēlētu prezidentu prasa kādās politiskās krīzes vai mazspējas situācijās, kā, piemēram, Turcijā, Čehijā?**

– Nevaru pateikt uzreiz, kur vēl šobrīd ir tā, ka tikai parlamenta deputāti ievēlē prezidentu. Ja tā varbūt bija norma pagājušā gadsimta 20. gados, tad šodien vairs ne. Demokrātijas augstāka forma ir tiešas vēlēšanas, nevis ar kāda palīdzību. Turklāt tautas vairākuma atbalsts ir svarīgs gan pašam prezidentam, gan tautai. Tagad vairumam ir sajūta – nu, tie veči tur kaut ko sarunāja, bet vai tas ir mans prezidents? ■

NEATKARĪGĀ

Izdevējs SIA «Mediju nams»

Reģ. Nr. 40003610627

PVN maks. reģ. Nr. LV40003610627

A/s Hansabanka, kods HABALV22

konta nr. LV78HABA00551003649014

Galvenā redaktore Anita DAUKŠTE

Redakcijas adrese:

Cēsu iela 31/2, Rīga LV-1012.

E-pasts – zinas@nra.lv;

interneta adrese: http://www.nra.lv

Svētdienās laikraksts neiznāk.

Tālrunis 7886801

Reportieru birojs 78 21.

FAKSS 7886838

Reklāmas nodajas tālrunis 78 6715.

Manuskriptus nerezēnē un atpakaļ neizsniedz.

Autorus lūdzam norādīt personas kodu un adresi.

Pārpublicējot un citējot atsauce uz Neatkarīgo obligāta